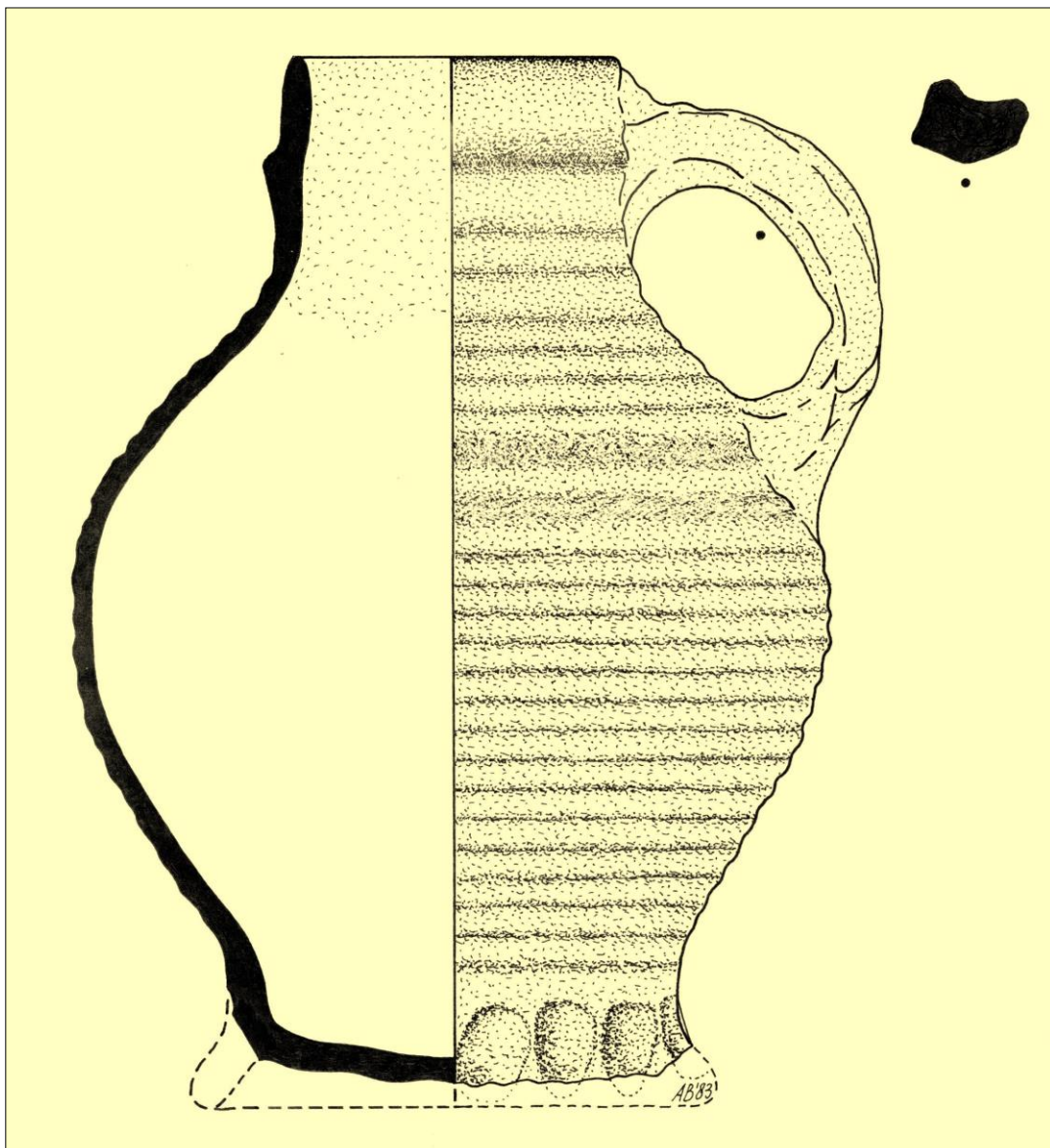

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 62 (1961)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek te Nederweert (STRABO), die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Onderzoeksresultaten	5
3. Vondstbeschrijvingen	6
4. Bronnenonderzoek	8
5. Conclusies	11

1. Inleiding

Bij de afbraak en opeenvolgende nieuwbouw op het adres Kerkstraat 62, heeft er geen gepland archeologisch onderzoek plaatsgevonden maar zijn er toevallige oudheidkundige waarnemingen en vondsten gedaan. Onderstaande observaties zijn op 16 september 1983 opgetekend door Alfons Bruekers tijdens een interview met dhr. Siem Peters, eigenaar en bewoner van het pand Kapelaniestraat 1 in Nederweert. Hij vertelde als volgt:

“Op het pleintje voor mijn huis, op de hoek van de Kerkstraat en de Kapelaniestraat, stond vroeger een woonhuis van het type twee onder één kap. Het was een oud huis met binnenmuren die van gele zonnepanels waren vervaardigd en waarvan de houten balken duidelijk tweedehandse gebruikssporen vertoonden. De oostelijke helft, dit is het achterhuis, is in het begin van de Tweede Wereldoorlog, dus rond 1940, afgebroken. Dat perceel is lange tijd als tuin gebruikt en omstreeks 1950 werd daar een loods gebouwd. Volgens een buurman met de bijnaam ‘Panne Jan’ was de voorgevel (westgevel) van het huis ooit eens spontaan omgevallen, waarna men de huidige had opgetrokken.

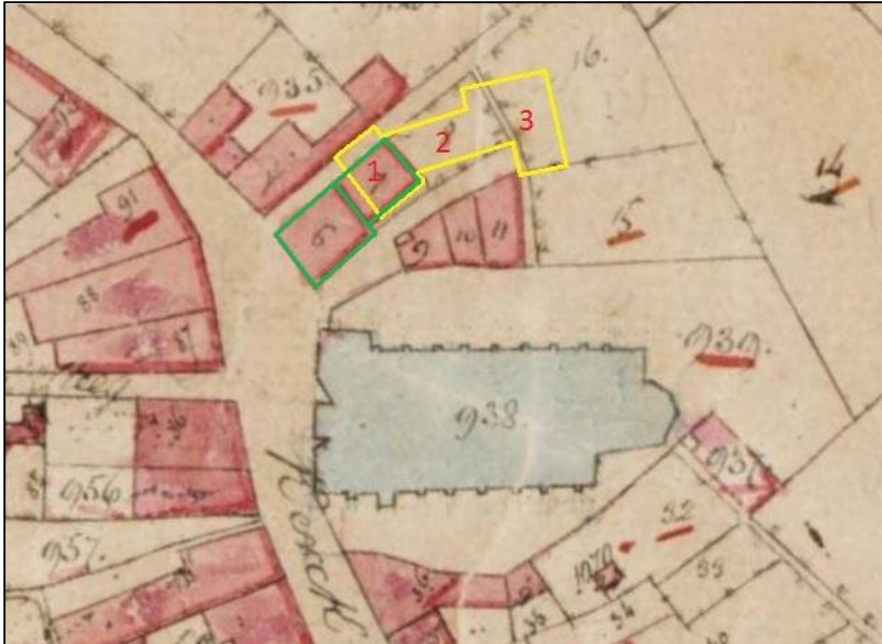
In het najaar van 1961 werd ook het westelijke deel van het pand afgebroken. Binnen de contouren van het achterste, reeds in 1940 afgebroken deel trof men een tweetal gedempte turfwaterputten aan. De onderlinge afstand kan spreker zich niet meer herinneren. Omdat ter plaatse de kelder moest worden aangelegd voor het nieuw te bouwen winkelpand Kapelaniestraat 1, werden beide waterputten met een dragline uitgegraven. In de vulling van één van de voormalige waterputten vond men een kannetje van aardewerk. De blokken turf van de putten zijn gedroogd en door de familie Peters in de winter van 1961 als brandstof aangewend. Omdat de ondergrond en omgeving van de waterputten nogal drassig was, heeft aannemer Scheijven in elke van de twee putten een tweetal betonnen putringen geplaatst en die vervolgens vol beton gestort ter versterking van de fundering voor de kelder.

Bij het bouwen van het nieuwe winkelpand in 1963, meer precies het verbindingsstuk tussen winkel en werkplaats, zag men in de profielwand van de uitgegraven bouwput een rechthoekige donkere verkleuring met een tweetal benig ‘pijpjes’ uit de wand stekend. Men dacht een mensengraf gevonden te hebben. Dit werd gerapporteerd aan rijkspolitie-agent Van Vlierd die toevallig passeerde. Er is verder geen onderzoek naar het graf ingesteld. Peters herinnert zich niet dat aan de noordzijde van de Kapelaniestraat verder ooit graven van de nabijgelegen St. Lambertuskerk zijn gevonden. Wel was dit het geval aan de zuidzijde van de straat, tot aan de hoek van de Kerkstraat toe. Bij de bouw van de werkplaats zou men de resten van een baksteenoven hebben gevonden. Op grond van welke waarnemingen men precies tot deze conclusie kwam, herinnert Peters zich niet meer.

Kort na 1961 heeft de familie Peters vanwege een bronchitisgeval in de familie een wichelroedeloopster in de arm genomen om vermeende ‘wateraderen’ onder de vloeren te traceren. Naar zeggen van Peters zou uitgerekend op de plaats van de later ontdekte waterputten de wichelroede door de enorme krachten zijn gebroken.”

2. Onderzoekresultaten

De waarnemingen van dhr. Peters uit 1961 zijn redelijk nauwkeurig omschreven en laten zich als volgt plotten op de kadastrale kaarten:

Figuur 1. Kadastrale minuutplan van 1844.
 Legenda:
 Groen: bebouwing volgens de kaart van 1844 met voorhuis (perceel nr. 6) en achterhuis (nr. 7)/
 Geel: de in 1962 gerealiseerde en nog bestaande nieuwbouw.
 Rode cijfers:
 1. Locatie van twee uit turfblokken samengestelde waterputten
 2. Vondst van een vermoedelijk mensengraf
 3. Locatie van een vermoedelijke baksteenoven.
 Bron: Beeldbank cultureelerfgoed.nl

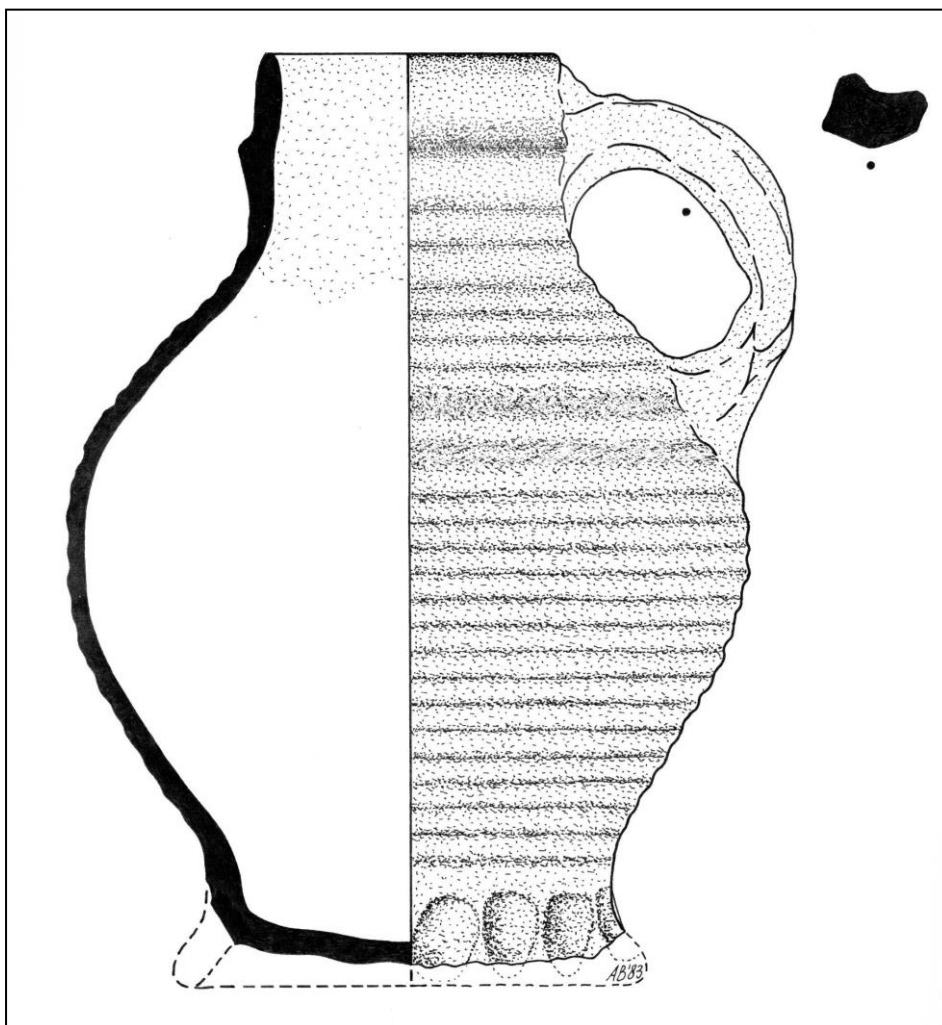

Figuur 2. Huidige situatie (2017).

Uit het feit dat op locatie 1 (rode cijfer in fig. 1) twee waterputten zijn aangetroffen, kan men concluderen dat het achterhuis ten tijde van het gebruik daarvan nog niet bestond en dat de putten lagen op het erf van het pand dat later voorhuis was.

3. Vondstbeschrijvingen

Het enige gerecupereerde object uit de waterput is een vrijwel complete kan van Rijnlands steengoed. De vingergeknepen standing is over de volledige rondte beschadigd (waarschijnlijk in één keer afgebroken) en los van een overlangse barst is het exemplaar verder in perfecte staat.

Figuur 3. Kan van steengoed, type s2-kan-10, vondstnummer NW-KS-61. Tekening Alfons Bruekers. Schaal 2:3.

Tabel 1: Deventer classificatie		
vondstnummer	1	NW-KS-61
typenummer	2	s2-kan-10
datering	3	1450-1550
maten max diameter / hoogte	4a	130 / 180
vorm	4b	kraagrand
baksel	5a	grijs steengoed
oppervlakte glazuur	5b	uitwendig loodglazuur, binnenzijde alleen hals geglazuurd
decoratie	5c	-
diversen	5d	
voet of bodem	6a	geknepen standing
additieven	6b	onregelmatig gefacetteerd enkelvoudig oor-
completeheid	6c	ja, standing zwaar beschadigd, kan gebarsten
functie/naam	7	kan
herkomst / productiecentrum	8	Rijnland
literatuur	9	Vermeulen 2002, 42. Arkesteijn 2012, 68. Ostkamp en Jaspers z.j.

Volgens de Deventer Classificatie hebben we hier te maken met type s2-kan-10. Dit type grijs steengoed komt uit het Rijnland. De kan, aan de buitenzijde geheel bedekt met loodglazuur en voorzien van een vingergeknepen standing, laat zich dankzij diverse parallellen goed dateren. Een vergelijkbaar exemplaar uit Venlo-Maasboulevard wordt gedateerd tussen 1475 en 1550 [Ostkamp en Jaspers z.j.]. Andere parallelen uit den lande zijn er ook. Een exemplaar uit de opgraving Delft-Harnaschpolder wordt gedateerd tussen 1450 en 1550 [Arkesteijn 2012] en een kan uit de opgraving Deventer-Snipperlingsdijk is net als parallelen uit Tiel en Dordrecht tussen 1450 en 1550 te plaatsen [Vermeulen 2002]. Concluderend kunnen we stellen dat de kan uit de Nederweerder turfput tussen 1450 en 1550 gedateerd kan worden.

Figuur 4. Foto van de kruik, helaas niet in betere kwaliteit beschikbaar. Foto: Alfons Bruekers.

De kruik bevindt zich in een particuliere collectie in Nederweert. De waarneming van een menselijk skelet en een baksteenoven zijn niet verder gedocumenteerd. In het hoofdstuk 'Bronnenonderzoek' komen we daar nog verder op terug.

4. Bronnenonderzoek

De gegevens over de oudste bewoners van de onderzoekslocatie zijn ongedateerd maar stammen uit de periode 1550-1590. Toen stond er op het terrein een huis dat eigendom was van de familie Muijter(s). De laatste naamgenoot die er vermeld wordt is Dries Muijters, in 1656. We mogen aannemen dat het huis bij de grote dorpsbrand van 1659 verwoest werd. In 1674 wordt voor het eerst een nieuwe eigenaar vermeld in de persoon van Reijnier van Driel. Deze verkocht het huis in 1683 aan Thomas Hobus. In 1748 verkocht Thomas (Maes) Hobus de moeshof achter zijn huis aan Rosier Bloemen, die daar waarschijnlijk nog datzelfde jaar het achterhuis bouwde. Uit die tijd dateert dus de splitsing van het pand in een voorhuis en een achterhuis. In 1811 werd het voorhuis bezeten en bewoond door schoenmaker en leerlooier Hendrick Mewis en het achterhuis door Adam Ha(e)rtman, die eveneens schoenmaker van beroep was. Vóór het huis werd in 1792 de Vrijheidsboom geplant, ten tijde van de eerste Franse bezetting.

Een vermelding uit 1870 schrijft dat het huis in die tijd de bijnaam 'Keziene' droeg, zonder dat duidelijk wordt wat daar de betekenis van is.

Figuur 5. Het pand aan de Kerkstraatzijde omstreeks 1960. Het oude, ronde bovenvenster in de spitsgeveltop is vervangen door een vierkant raam maar is als silhouet in het muurwerk nog herkenbaar. In de winkel is een fietsenhandel gevestigd en voor de deur staat een benzinepomp. Het achterhuis was reeds in 1940 afgebroken. Foto Jan Biezenaar.

De in 1983 opgetekende overlevering dat de voorgevel van het huis ooit zou zijn ingestort, is traceerbaar in de archieven. Op 16 juli 1890 rapporteerde burgemeester PJH Vullers aan de Roermondse officier van justitie en vroeg hij deze om advies. De burgemeester schrijft: *'Daar het gerucht hoe langer hoe meer veld won, dat de gevel, gelegen langs een veel beganen openbare weg van een huis, toebehoorende en bewoond door Henri Meeuwis, winkelier in de kom van het Dorp, gevaar voor instorting leverde waardoor menschenlevens in gevaar gebracht worden, heb ik heden een deskundige met den veldwachter Perongs derwaarts gezonden, ten einde te onderzoeken of dit gerucht al dan niet waarheid bevat. Aangezien hij*

heeft geweigerd een onderzoek in te stellen, neem ik de vrijheid mij tot U Edele te wenden, met beleefd verzoek, mij te willen mededeelen hoe ik mij in het onderhavige geval zal hebben te gedragen. Was getekend, De Burgemeester, PJH Vullers'.

Kort nadat in 1890 instortingsgevaar van de voorgevel van het voorhuis werd geconstateerd, werd de Vrijheidsboom gekapt en ging het huis in eigendom over in de handen van burgemeester PJH Vullers (die op het noordelijk ervan gelegen perceel woonde). Het is wel saillant dat de gemeentelijke wetshandhaver nu zelf eigenaar werd van het probleem. Zowel voor- als achterhuis werden verhuurd en huisvestten onder andere een touwslagerij, een veldwachter en een huisschilder. De bouwvallige voorgevel werd gevangen door een eenvoudige bakstenen spitsgevel.

De nazaten van burgemeester Vullers verkochten beide huizen in 1919. Koper was P.J. Sneijers die er een handel in landbouwwerktuigen, huishoudelijke artikelen en fietsen dreef. Met name zijn fietsenwinkel, een noviteit in die dagen, was erg bekend in de regio. In de volksmond wordt nog steeds zijn reclameslogan herinnert: "Snap de fiets, dus snel naar Sneijers". In 1936 startte Thieu Peters (bijgenaamd "*Thieu van Siem*") er zijn fietsenwinkel en reparatiewerkplaats. Voor de woning werd een bezinetankstation ingericht en de oude bakstenen gevel werd enigszins aangepast en deels gecementeerd.

Het oude pand werd in 1962 afgebroken en de nieuwe winkel en werkplaats, in een voor die tijd uiterst moderne vormgeving, werden enigszins teruggeplaatst ten opzichte van de rooilijn herbouwd.

[Bron: documentatiecollectie Stichting Geschiedschrijving Nederweert].

[Bron: Gemeente-archief Nederweert, Oud-Archief, inventarisnr. 48, Correspondentieregister No. 1663/c d.d. 1890 jul 16].

Figuur 6. Op de plaats van het oude voorhuis ontstond na 1962 een pleintje en een deel van de rijbaan. De locatie van het voormalige achterhuis wordt bezet door het in 1962 gebouwde nieuwe winkelpand. Vergelijk ook met de vorige foto. Situatie in 2017. Foto: Google Streetview.

Dan nog even stilstaan bij de overige vondsten uit 1961. De melding van de vondst van menselijke skeletresten stelt ons voor een raadsel. Weliswaar ligt de oude begraafplaats van de St. Lambertuskerk in de onmiddellijke nabijheid, maar de locatie van de vondst ligt meters buiten de grootste contour van de begraafplaats. Een begraafplaats buiten de gewijde grond ligt niet voor de hand. Bovendien werden lichamen die om religieuze redenen niet in aanmerking kwamen om op de officiële begraafplaats ter aarde besteld te worden, in Nederweert ver weg van het dorp in de heidegronden begraven. De gedachte aan een massagraf ten gevolge van een epidemie kan niet uitgesloten worden, maar daarvoor ontbreekt de aanwijzing van meerdere stoffelijke resten.

Ook de melding van een 'steenoven' (waarvan trouwens niet duidelijk is op grond waarvan men toen tot deze duiding is gekomen) stelt ons voor vraagtekens. Toch is de identificatie niet onmogelijk; tijdens archeologisch onderzoek pal ten oosten en noordoosten van de begraafplaats zijn resten van baksteen-leemwinningsputten gevonden. Ook archivalische bronnen uit het midden van de 16^e eeuw noemen expliciet de leemwinning voor baksteen fabricage op deze locatie. Pas als ooit in de toekomst de huidige bebouwing zou worden afgebroken, kan nieuw onderzoek ter plaatse duidelijkheid verschaffen.

[Bron: Archeologische onderzoek Nederweert-Kanalenkruising 1987, STRABO 2017].

5. Conclusies

Als we proberen te komen tot een synthese van de archeologische en historische waarnemingen dan luidt die als volgt:

Bij de afbraak van een oud dubbelpand (toenmalige adres Kerkstraat 62 in Nederweert) werd onder het achterhuis een tweetal waterputten gevonden die waren opgebouwd uit turfblokken. Uit een van de beide putten kwam een kan van Rijnlands steengoed die op grond van parallellen te dateren is tussen 1450 en 1550. Daarmee zijn deze turfputten voorbeelden van relatief zéér vroeg gebruik van turf als materiaal voor de bouw van turfputten. Andere voorbeelden van gedocumenteerde turfputten, zoals uit Weert en Nederweert-Kanalenkruising, dateren uit de vroege 17e respectievelijk late 16e eeuw. Archiefonderzoek toont dat het voorhuis reeds in 1550 bestond en dat is niet strijdig met de datering van de waterputten. Ook bewijst archiefonderzoek dat het achterhuis pas in of kort na 1748 gesticht werd, waarbij de waterputten dus overbouwd werden hetgeen een *terminus ante quem* voor hun gebruik oplevert.

De vondst van een vermeend menselijk skelet, of delen daarvan, is onvoldoende goed gedocumenteerd en vanwege zijn a-typische ligging (namelijk buiten de oude begraafplaats) een geval dat meer vragen oproept dan dat het antwoorden geeft.

De sporen van wat in 1961 werd gekarakteriseerd als de resten van een baksteenoven passen op zich uitstekend in het beeld van historisch en archeologisch onderzoek in de naaste omgeving, maar kunnen pas bij eventueel toekomstig onderzoek bevestigd of gefalsificeerd worden.